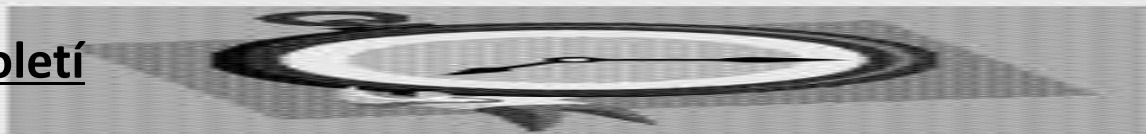

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Škola:	Střední škola obchodní, České Budějovice, Husova 9
Projekt MŠMT ČR:	EU PENÍZE ŠKOLÁM
Číslo projektu:	CZ.1.07/1.5.00/34.0536
Název projektu školy:	Výuka s ICT na SŠ obchodní České Budějovice
Šablona III/2:	Inovace a zkvalitnění výuky prostřednictvím ICT
Číslo šablony:	VY_32_INOVACE_CJL_689
Předmět:	Český jazyk
Tematický okruh:	Jazykové znalosti a dovednosti
Autor, spoluautor:	Mgr. Marie Mušková
Název DUMu:	Vývoj hláskosloví a tvarosloví
Pořadové číslo DUMu:	09
Stručná anotace:	Cílem je výklad, procvičení a upevnění látky daného tematického okruhu. Tato prezentace umožňuje seznámit žáky s daným učivem, zábavnou formou je vede ke konstruktivnímu přemýšlení a interakci v hodinách mluvnice v rámci předmětu český jazyk a literatura.
Ročník:	1., 4.
Obor vzdělání:	63- 41- M/ 01, 65- 42- M/ 02 Ekonomika a podnikání, Cestovní ruch
Metodický pokyn:	Materiál je určen k prezentaci v MS PowerPoint v hodině českého jazyka. Materiál je určen pro výklad nové látky, její upevnění i procvičení.
Výsledky vzdělávání:	Žáci aktivně pracují se získanými informacemi, umí správně používat dané termíny a vyjádřit či obhájit svůj názor. Žáci umí prezentovat a obhajovat jednotlivé znalosti z oblasti české mluvnice.
Vytvořeno:	8. 2. 2014
Určeno pro:	1 OPČ, 1 CR, 4 OPČ, 4 CR
Pokud není uvedeno jinak, uvedený materiál je z vlastních zdrojů autora.	

9. – 10. století

- samostatný vývoj českého jazyka začal změnami praslovanského jazyka
- zmíníme zde tři nejdůležitější změny z této doby
- důležitou změnou byl zejména zánik a vokalizace jerů/ Ъ, ъ/ tvrdý a měkký jer (praslovanské polosamohlásky)
- dále došlo k tzv. stahování/ prečeská kontrakce: hláskové skupiny –aja, -oje se změnilly na dlouhé samohlásky, *novaja – nová, novoje – nové, bojati se – báti se* atd.
- dále zanikly praslovanské nosové samohlásky

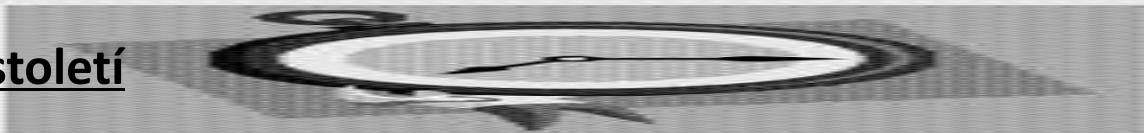
1. Ve kterých jazycích se v současnosti běžně vyskytují tzv. nosovky?

Ze slovanských jazyků je to například poslština, jinak jsou nosovky běžné ve francouzštině

2. Zkuste odhadnout, o kterou se změnu se jedná u následujících výrazů: pes – psa, lev – lvíce, bát se – bojím se, den – dne, stát - stojíme

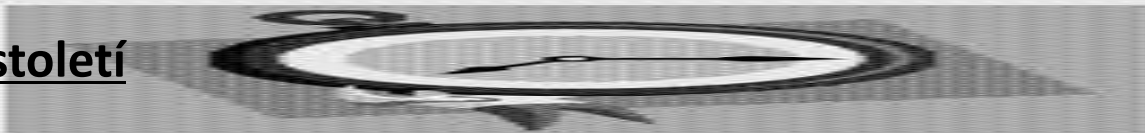
- pes, lev, den – zánik a vokalizace jerů
- bát se, stát - stahování

12. – 14. století

- důležitý byl vznik prvních písemných památek
- změny hláskové pronikaly z mluveného do psaného jazyka jen postupně
- samohláska *a* se změnila v *ě*, *á* v *ie* po měkkých souhláskách/ *duša* – *dušě*
- *u*, *ú* se měnila po měkkých souhláskách v *i*, *í* /*dušu* – *duši*
- krátká *ě* se změnila na *e*/ *dušě* – *duše*, *sázěti* – *sázeti*, ale po ***b***, ***p***, ***m*** se *ě* udrželo/ *měsíc*, *pěje*
- měkké *r* se změnilo v *ř*/ *řepa* – *řepa*, *stařec* – *stařec*
- souhláska *g* se postupně měnila v *h*/ *noga* – *noha*, *gora* – *hora*
- poslední 2 změny se prosazovaly v Čechách od 13. století
- většina změn vycházela ze středních Čech a dále se šířily po českém území
- ne všude pronikaly jednotlivé změny stejně daleko, je to dodnes vidět např. v moravských nářečích, či snad ještě lépe ve slovenštině
- všemi těmito změnami se čeština začala vzdalovat od ostatních slovanských jazyků

14. - 16. století

- dlouhé *ó* se změnilo v *uo* to se postupně změnilo v *ů* / *kóň* – *kuoň* – *kůň*
- *ú* se uprostřed a na konci slova změnilo v dvojhlásku *ou* / *súd* – *soud*, *vedú* – *vedou* (*ou* se do poloviny 19. století psalo jako *au*)
- *ý* se změnilo v *ej*, tato změna ale nepronikla do spisovné češtiny/ *dobry* – *dobrej*, *mlýn* – *mlejn*
- *ie* se změnila v *í*/ *dušiech* – *duších*
- *é* se změnilo v *í*, ale jen v některých případech/ *řeci* – *řici*, *obilé* – *obolí*, ale zůstává *mléko* nebo *lék*
- *aj* se změnilo v *ej*/ *dělaj* – *dělej*, *vajce* – *vejce*, ale pozor *va-jec*

Vývoj tvarosloví

- ve staročeském skloňování a časování existovalo kromě čísla jednotného a množného ještě číslo dvojné / duál, duál se musel používat tehdy, když se mluvilo o dvou lidech, věcech nebo zvířatech

Kde se dochovaly do dnešní doby duálové tvary?

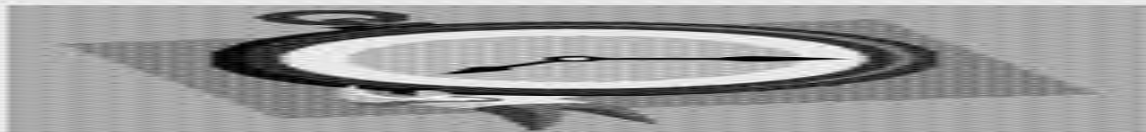
Je to u číslovky dva, dvě, dvě stě, oba, obě a u jmen částí těla, které se vyskytují ve dvojicích: oči, očí, očima, uši, ruce, nohy, prsa, ramena...

- původně neexistovalo rozlišování podstatných jmen rodu mužského podle životnosti
- též byla ve staré češtině bohatší soustava slovesných časů, než je tomu v současnosti/ hojně se užívaly jednoduché slovesné tvary pro vyjádření minulosti – AORIST (vedech – vedl jsem), IMPERFEKTUM (vediech –vedl jsem), hojně se užívalo tzv. PLUSQUAMPERFEKTUM/ složený tvar času předminulého (byl jsem nesl)

Jaký je významný pozůstatek aoristu do současnosti?

Tvary slovesa být v podmiňovacím způsobu: bych, bychom, byste

Hledejte v textu staroslověnská slova a převed'te je do současné češtiny:

Hospodine, pomiluj ny!

Jezukriste, pomiluj ny!

Ty, spase všeho mira,

spasiž ny i uslyšiž,

Hospodine, hlasy naše!

Daj nám všem, hospodine,

žizn a mír v zemi!

Krleš! Krleš! Krleš!

- pomiluj ny – smiluj se nad námi
- spas – spasitel
- mir – svět
- žizn – život
- píseň byla původně staroslověnská

Zdroje:

- Obrázková galerie Klipart Microsoft PowerPoint
- Vlastní zdroje

